

Pohled nazpět ukazuje dopředu

Co se dostane do pohybu, když čeští žáci nebo čeští policisté začínají vyšetřovat bezpráví, které se stalo sudetským Němcům

KLAUS BRILL / SÜDDEUTSCHE ZEITUNG

Je to vždy překvapivý efekt, zjistil učitel Zdeněk Zákutný, i u sebe. „Vždy jsem se ptal: Proč o tom nic nevím?“ Proč jako historik například ještě před krátkou dobou jsem nevěděl nic bližšího o případu Postoloprty, který němečtí obyvatelé dříve nazývali Postelberg? Také někteří žáci z jeho třídy 6A gymnázia v Lounech začali o tom přemýšlet, že nedaleko od nich, kde bydlí a pravidelně okolo jezdí, se staly tehdy takové hrozné věci. Například v Postoloprtech v kasárnách, u školy a v bažantnici. V podstatě mysleli, že Němci tehdy přišli do země s nacisty a po zhroucení tohoto zločinného režimu byli znovu vyhozeni. Přitom zde žili již po staletí.

Není to dnes normální vyučovací hodina, kterou dnes třída 6A toto červnové odpoledne v severočeském městě Louny absolvuje. Učitel Zdeněk Zákutný sedí se svými žáky v lavicích a vpředu u tabule stojí sociolog Ondřej Matějka, který přijel z Prahy. Opatrně se jich vypyává, jaké získali zkušenosti při práci z projektu „tragická místa paměti“, který se zabývá novou fází vypořádání s poválečnými dějinami. Poprvé jsou gymnázia v Lounech, jako také v sousedních městech Kadaň, Chomutov a Ústí nad Labem, u toho, že vyšetřují perzekuci, vyvlastnění a vyhnání Němců, kteří byli až do roku 1945 ve městech jejich sousedi, a kteří se dnes převážně nazývají sudetští Němci.

Jmenovaná města měla tedy též německé názvy: Laun, Kaaden, Komotau a Aussig. Mnozí z těchto obyvatel byli potomkové těchto Němců, kteří přišli ve vysokém středověku, ale převážně v 18. století na pozvání regentů Českého království do země. Spolužití nebylo nikdy bez konfliktů, ale v druhé světové válce přišlo k jemu konci. Po Mnichovské dohodě v roce 1938 a obsazení německým vojskem, zřídili nacisté svůj teroristický režim také v okupovaném Československu. Češi měli být plemenným výběrem, sterilizací, vyhnáním nebo zavražděním jako národ vyhlazeni a jejich životní prostor měl být germanizován. Za to následovala po konci války krvavá odplata: vyhnání tří milionů Němců.

Složitá látka pro výuku dějin a sociální nauku. Dopsavad bylo toto období v českých školách vyučováno pouze pod aspektem hrozných zločinů spáchaných Němci. Co se následně stalo s Němci, bylo pod komunistickým režimem zamlčováno a dodnes obhájí parlament a vláda v Praze dekret prezidenta Edvarda Beneše, který perzekuci a vyhnání Němců letigitimuje a prohlašuje za

Sociolog Mgr. Ondřej Matějka v diskusi se studenty třídy učitele dějepisu Zdeňka Zákutného v lounském gymnázium (archiv SZ / K. Cudlin)

beztrestný. V poslední době ovšem někteří politici a iniciativní skupiny toto téma začínají vyzdvihovat a s ním se zabývat. Pořádají diskuze a výstavy, optávají se historiků a pamětníků. V Brně a v Ústí byly zřízeny pamětní desky, které připomínají německé oběti československých násilných činů po válce. V Praze poctil v roce 2006 dřívější ministerský předseda Jiří Paroubek, sociální demokrat, ty německé antifasisty, kteří německému vojsku oproti většině nejasali, a kteří byli činní v odboji. V Ústí bylo založeno Collegium Bohemicum, které s podporou města a pražské vlády pečuje o německé dědictví v českých zemích a hodlá tomuto věnovat muzeum.

Collegium Bohemicum také převzalo záštitu projektu v gymnáziích v těchto čtyřech severočeských městech. Provedení leží v rukou iniciativy „Antikomplex“, skupiny studentů, ze kterých jsou dnes již doktorandi, a kteří se zviditelnili před třemi roky projektem „Zmizelé Sudety“¹. Zde dokumentovali osudy vesnic v oblasti bývalých Sudet, které byly po roce 1945 znovu osídleny nebo zničeny. Kniha byla bestseller.

Práce s žáky v Lounech, Kadani, Chomutově a Ústí je něco nového pro nás, říká Ondřej Matějka, vedoucí jednatel skupiny „Antikomplex“². „Ale věříme, že doba na to je nyní zralá.“ Nové je na tom, že nyní se nebádá pouze v kulturním

dědictví, ale vyšetřují se i tzv. pochody smrti a masakry na Němcích po konci války, téma, které mnozí Češi by raději viděli v propadlišti dějin. Při diskuzi v třídě 6A se to projevuje tím, když šestnáctiletí a sedmnáctiletí žáci vyprávějí o reakcích, když vyprávěli o tomto projektu příbuzným. Jedna dívka vyprávěla, že její pradědeček byl nacisty zavražděn v Mauthausenu a teprve po smrti své prababičky se začala zajímat o sudetské Němce. A potom to překvapení „že Češi něco takového dělali též“. Jeden žák řekl, že v jeho rodině převažuje přesvědčení, že Němci chtějí jenom odvrátit pozornost od své viny a dále svými penězi získávat stále větší vliv v EU. Jedna dívka slyšela od své babičky, že měli velice příjemného a dobrého německého učitele, který byl nacisty odвлечен. A potom je tu jeden otec, který badací zájem své dcery podporuje bez výhrady.

Překonání minulosti je možné pouze malými kroky a někdy to zadrhne na protikladech. Když nedávno v Lidicích k 67. výročí vyhlazení této vesnice nacisty v červnu 1942 se prezident České republiky Václav Klaus vyjádřil velice nesmířlivě: „Tragédie Lidic způsobila po válce v myslu a citu tehdejší generace našeho národa ukončení mnoho století trávající spolužití se sudetskými Němci.“

Několik dní před tím podala policie v Žatci zprávu, že největší masakr na Němcích z doby tzv. „divokého vyhnání“ je po 64 letech vyšetřeno. Na podání trestního oznámení v Německu zahájil nejdříve bavorský zemský kriminální úřad řízení, které předalo následně českým kolegům. V Žatci vyšetřil kriminální vyšetřovatel Pavel Karas, který vyšetřoval od roku 2006 na základě výpovědi 37 svědků, mezi nimi mnozí sudetoněmečtí pamětníci, že pachatelem byl československý kapitán Vojtěch Černý a policista Bohuslav Marek³. Oba byli zodpovědní za zastřelení 763 Němců v roce 1945. Oběti byly, spolu s několika tisíci mužů a mladistvých mezi 13 až 65 lety nahnány do kasáren v Postoloprtech. Někteří byli jednoduše zastřeleni, někteří předtím týráni a mučeni tím, že je pověsili hlavou dolů a pod nimi zapálili oheň. Mimo těch mrtvol, které byly v roce 1947 exhumovány, přišly další stovky Němců tehdy o život, dohromady asi 2.200.

Pro odborníky to není nic nového. Český historik Tomáš Staněk psal již v roce 1996 „Co se zde odehrálo, patří očividně k nejhorší z celé řady tragédií, které se staly v období května a června 1945 v Čechách“. Sudetoněmecký domovský spolek Saaz (Žatec), Heimatkreis Saaz, jehož členové bydlí převážně v okolí Norimberka, zveřejnili již před delší dobou dokumenty z roku 1947, které tyto události dosvědčují. Tam jsou jmenováni i další zodpovědní.

S aktivistou tohoto spolku Peterem Klepschem, který v roce 1945 jako 17letý byl internován v Postoloprtech a dalšími pamětníky, se setkali gymnazisti z Loun a Kadane před dvěma týdny. Při tomto setkání a rozhovorech se pokusili o zobrazení pochodu mužů a hochů ze Žatce do 15 kilometrů vzdálených Postolopr. Žáci z Chomutova šli cestu pochodu smrti k saským hranicím. Druzí bádali ve spisech, prováděli rozhovory s pamětníky a diskutovali. Ke konci chtějí ale všichni účastníci z těchto gymnázií své získané poznatky sepsat a dokumentovat. Vytvoří putovní výstavu, která bude v příštím roce prezentovaná v mnoha školách. Také je plánována kniha, jako průvodce k místům zločinů⁴.

Důležitá otázka, která nepopuzuje pouze žáky, je také zřízení pomníku pro ty, kteří v roce 1945 přišli v Postoloprtech o život. V městečku Postoloprty se o tom diskutuje již rok a půl. Komisi, kterou zastupitelstvo k tomuto účelu zřídilo, ke které patří i Němec Otokar Löbl, který v roce 1970 emigroval a dnes v Německu řídí Nadační spolek pro své rodné město. On propaguje „Žateckou cestu“, jako přiblížení minulosti a jasně se názorově liší od sudetoněmeckého landsmanšaftu: „Bez paměti není možné smíření, ale stále výčitky nevedou k cíli“. Již v prosinci 2007 žádal o pietní místo v Postoloprtech, a tím vzbudil velice choulostivou diskuzi nejen ve městě Postoloprty. Komunisti jsou striktně proti, někteří tuto iniciativu podporují, diskuze je problematická. V září bude toto téma opět na pořadu jednání v zastupitelstvu města. Velkou otázkou je, jaký text by měl být na pamětní desce. A jestli je doba na to již skutečně zralá.

Süddeutsche Zeitung 25. června 2005

POZNÁMKY

1. Antikomplex (vyd.): Zmizelé Sudety. Praha 2004.
2. Ondřej Matějka je také koordinátorem projektu „Collegium Bohemicum“ v Ústí nad Labem, kde přes 80 žáků bádá dlouho zamlčované dějiny regionu z let 1938-1945.
3. S nadpisem „Masakr vyjasněn“ vydaly německé noviny „Süddeutsche Zeitung“ 2. června 2009 následující zprávu (výňatek): „Pravděpodobně největší masakr na Němcích z období „divokého vyhnání“ v České republice v roce 1945, kterým se zabývají sudetští Němci již několik desítek let, je vyjasněn. Internetový portál aktualne.cz hlásil v pondělí, že policie vyšetřila a označila za domnělé pachatele tohoto krvavého činu důstojníka Vojtěcha Černého a velitele policie Bohuslava Marka, Tito jsou však již dlouho mrtví. Zemřeli v roce 1969 a 1991 ve věku 71 a 74

let, aniž by byli za své činy odsouzeni. (...) Podle zprávy portálu aktualne.cz se případem zabýval vyšetřovatel kriminální policie Pavel Karas od roku 2006. Snažil se nejprve objasnit osud 5 hochů mezi 12 a 15 lety, kteří patřili k zavražděným. Vyšetřování žateckého kriminálního komisaře vycházelo z trestního oznámení v Německu u bavorského oblastního kriminálního úřadu, který toto oznámení předal českým kolegům. Výsledky jeho vyšetřování spočívaly ve výpovědi 37 svědků, částečně i sudetských Němců, kteří tento případ přežili.

4. Výsledky těchto prací byly knižně zveřejněny: Tragická místa paměti, průvodce po historii jednoho regionu, Antikomplex o. s., Collegium Bohemicum o.p.s. . Studenti gymnázií ze severních Čech provázejí po místech s pohnutou historií v Ústí nad Labem, Chomutově, Kadani, Žatci, Postoloprtech a dalších místech (www.mistapameti.cz).